

Пролог

КОРЕНЕВИЩЕ

Нью-Йоркська головна контора міжнародної юридичної фірми «Дебевуаз енд Плімтон» (Debevoise & Plimpton) займає десять поверхів елегантної чорної офісної вежі, що стоїть у гаю хмарочосів у центрі Мангеттена. Заснована у 1931 році двома адвокатами, які перейшли з поважної фірми на Волл-стріт, фірма «Дебевуаз» набула респектабельності, перетворившись упродовж десятиліть на глобального гіганта з вісьмома сотнями юристів, вражаючим списком найвідоміших клієнтів і майже мільярдом доларів річного доходу. Офіси фірми, розташовані в середмісті, не мають жодного сліду дубово-шкіряного походження. Натомість вони оформлені в банальних тонах будь-якого сучасного корпоративного офісу: коридори з килимовим покриттям, конференц-зали у формі акваріума та високі столи. У ХХ столітті владна сила заявила про себе. У ХХІ столітті безпомильною ознакою реальної влади стали її прихованість і недооцінка.

Одного холодного ранку навесні 2019 року, коли віддзеркалені хмари ковзали по чорному склу фасаду, Мері Джо Вайт увійшла в будівлю, піднялася ліфтом до офісу «Дебевуаз» і зайняла місце в конференц-залі, переповненому приглушеною енергією. 71-річна Вайт своєю зовнішністю уособлювала принцип сили як прихованого чинника. Цій крихітній — трохи більш як півтора метра заввишки — жінці з коротко підстриженим каштановим волоссям і мудрими очима були притаманні прямолінійність і невибагливість. Але вона зажила слави юристки, що вселяла жах. Вайт іноді жарту-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua — спеціалізація — це «велика бізнесова халепа»: її послуги

коштували недешево, та якщо ви потрапляли у велику халепу і мали багато грошей, то вона була саме тим адвокатом, до якого слід звернутися.

На початку своєї кар'єри Вайт майже 10 років працювала прокуроркою Південного округу Нью-Йорка, переслідуючи винних у вибуху Всесвітнього торгового центру в 1993 році. Барак Обама призначив її головою Комісії з цінних паперів і бірж. Але між посадами в уряді вона завжди поверталася до «Дебевуаз». Мері Джо приєдналася до фірми як молода юристка, ставши другою жінкою на позиції партнера. Вона представляла інтереси великих компаній: «Верайзон» (Verizon), «ДжейПі Морган» (JP Morgan), «Дженерал електрик» (General Electric), Національної футбольної ліги (NFL).

Конференц-зал був заповнений юристами, і не лише з «Дебевуаз», а й з інших понад 20 фірм, із блокнотами та ноутбуками, а також величезними теками, заповненими папірцями-наліпками для нотаток. На столі стояв гучномовець: іще 20 юристів з усієї країни перебували на телефонному зв'язку. Приводом для зібрання цієї невеликої армії адвокатів був допит мільярдера-відлюдника, давнього клієнта Мері Джо Вайт, який зараз опинився в центрі хуртовини судових позовів, що стосувалися накопичення мільярдів як причини загибелі сотень тисяч людей.

Вайт якось зауважила, що коли вона працювала прокурором, її робота була простою: «Робити правильні речі. Ти переслідуюєш поганців. Ти щодня робиш щось хороше для суспільства». Нині ж ситуація була складнішою. Висококласні корпоративні адвокати, такі як Вайт, є кваліфікованими професіоналами, що відзначаються певною соціальною респектабельністю, але в остаточному підсумку йдеться про бізнес, який керується інтересами клієнта. Знайома динаміка для багатьох прокурорів, які мусять думати про іпотечні виплати та навчання. Першу половину своєї кар'єри ви переслідуюєте поганих хлопців, а другу половину — представляєте їхні інтереси.

Адвокатом, який мав ставити запитання того ранку, був чоловік років під 70 на ім'я Пол Генлі. Зовсім не схожий на своїх колег

Генлі працював адвокатом при розгляді колективних позовів. Він віддавав перевагу костюмам сміливих кольорів, пошитим на замовлення, і сорочкам із жорсткими контрастними комірцями. Його сталевосиве волосся було зачесане назад, а пронизливий погляд підкреслювали окуляри в роговій оправі. Якщо вважати Вайт символом прихованої сили, то Генлі був її протилежністю: він нагадував адвоката з мультфільму про Діка Трейсі. Та водночас мав конкурентну перевагу, рівноважну з силою Вайт, і внутрішнє презирство до пристойності, яку люди на кшталт Вайт привносять у подібні справи. Однак він не збирався себе дурити: на його думку, клієнти Мері Джо Вайт були «зарозумілими засранцями».

Мільярдерка, яку допитували того ранку, була жінкою близько 70 років, лікаркою, хоча вона ніколи не займалася медичною практикою. Вона мала світле волосся і широке обличчя з високим чолом і широко поставленими очима. Трималася вона доволі надмірно. Її адвокати боролися за те, щоб не допустити цього допиту, і сама вона не хотіла там бути. Один із присутніх юристів згодом пригадував, що ця жінка випромінювала невимушену нетерплячість людини, яка ніколи не чекає в черзі на посадку в літак.

— Ви Кейт Саклер? — запитав Генлі.

— Так, — відповіла жінка.

Кейт була членом родини Саклерів, відомої нью-йоркської династії філантропів. Кілька років тому журнал «Форбс» включив Саклерів до двадцятки найбагатших родин США, чії статки оцінюються приблизно в 14 мільярдів доларів, «витіснивши такі відомі родини, як Буші, Меллони і Рокфеллери». Прізвище Саклерів прикрашало художні музеї, університети та медичні заклади в усьому світі. З конференц-залу Кейт могла пройти 20 кварталів до Інституту післядипломних біомедичних досліджень ім. Саклера при Медичній школі Нью-Йоркського університету або 10 кварталів до Центру біомедицини та досліджень харчування ім. Саклера при Університеті Рокфеллера, а потім ще далі, до Центру мистецької освіти ім. Саклера при Університеті Гуттенхайма, а потім — по 5-й авеню до Музею Саклера в Метрополітен-музеї.

За попередні шість десятиліть родина Кейт Саклер залишила свій слід у житті Нью-Йорка так само, як колись Вандербільти чи Карнегі. Але зараз Саклери багатші, ніж будь-яка з тих родин, що простежували свої статки аж до Позолоченої доби. І їхні благодійні пожертви поширилися далеко за межі Нью-Йорка: Музей Саклера в Гарварді й Вища школа біомедичних наук Саклера в Тафтсі, Бібліотека Саклера в Оксфорді та крило Саклера в Луврі, Медична школа Саклера в Тель-Авіві й Музей мистецтва та археології Саклера в Пекіні. «Я виросла, — розповіла Кейт адвокату Генлі, — коли мої батьки вже мали фундації». За її словами, вони робили внесок у «соціальні справи».

Саклери роздали сотні мільйонів доларів, і впродовж десятиліть їхнє прізвище асоціювалося в суспільній свідомості з філантропією. Один директор музею порівняв цю родину з Медичі, шляхетним кланом Флоренції XV століття, який своїм покровительством мистецтву сприяв початку епохи Відродження. Але якщо всі знали, що Медичі заробили свої статки на банківській справі, то походження багатства Саклерів тривалий час залишалося вельми загадковим. Члени родини дарували своє прізвище мистецьким і освітнім закладам, що було для них чимось на кшталт манії. Його карбували на мармурі, вирізали на лагунних табличках, навіть писали на вітражах. Існували професорські посади Саклера, стипендії Саклера, цикли лекцій Саклера та премії Саклера. Проте пересічному спостерігачеві було б важко пов'язати це прізвище з якимось бізнесом, що міг би принести велике багатство. Знайомі бачили членів цієї родини на гала-вечерях і благодійних заходах у Гемптоні, на яхті в Карибському морі чи на лижах у швейцарських Альпах, а потім дивувалися або перешіптувалися: як же вони заробили свої гроші? Це викликало подив, адже основна частина статків Саклерів з'явилася не в епоху баронів-розбійників, а в останні десятиліття.

— Ви закінчили бакалаврат Нью-Йоркського університету в 1980 році. Це правда? — запитав Генлі.

— Так, — відповіла Кейт Саклер.

— І медичну школу Нью-Йоркського університету в 1984 році?

— Так.

— А чи правда, — запитав Генлі, — що після дворічної хірургічної резидентури ви пішли працювати в «Пердью Фредерік» (Purdue Frederick Company)?

«Пердью Фредерік» була виробником ліків, згодом відомим як «Пердью Фарма» (Purdue Pharma). Ця компанія, розташована в Коннектикуті, стала джерелом переважної частини статків сімейства. Зазвичай Саклери наполягали на тому, щоб будь-яка галерея чи дослідницький центр, які отримували їхні щедроті, отримували ім'я родини, що мали підтверджувати укладені контракти про «право на назву», але сімейний бізнес не містив у назві прізвища Саклер. І дійсно, якщо ви переглянете вебсайт «Пердью Фарма», то не знайдете там жодної згадки про Саклерів. Але «Пердью» була приватною компанією, яка повністю належала Кейт Саклер та іншим членам її родини. У 1996 році ця компанія представила революційний препарат, потужний опіоїдний знеболювальний засіб із назвою «Оксиконтин» (OxyContin), який був проголошений революційним методом лікування хронічного болю. Препарат став однією з найпотужніших «бомб» в історії фармацевтики, принісши близько 35 мільярдів доларів доходу.

Але він також призвів до масової залежності та зловживань. На той час, коли Кейт Саклер давала свідчення, Сполучені Штати охопила опіоїдна епідемія, внаслідок якої американці з усіх куточків країни виявилися залежними від цих потужних наркотиків. Багато людей, які почали зловживати оксиконтином, зрештою переходили на «вуличні» наркотики на кшталт героїну або фентанілу. Цифри були приголомшливими. За даними Центру контролю та профілактики захворювань, за чверть століття після появи оксиконтину близько 450 тисяч американців померли від передозування опіоїдів. Це стало основною причиною смертельних випадків у Америці, на них припадає більше смертей, ніж на автомобільні аварії, і навіть більше, ніж на вогнепальні поранення, які є найхарактернішою причиною смерті у США. Фактично, кількість американців, що померли від передозування опіоїдів, перевищує

число загиблих співвітчизників у всіх війнах, які країна вела з часів Другої світової.

Мері Джо Вайт іноді зауважувала, що в законі їй подобається, зокрема, те, як він змушує «розбиратися в речах аж до їхньої суті». Опіюдна епідемія була надзвичайно складною кризою у сфері охорони здоров'я. Але Пол Генлі, допитуючи Кейт Саклер, намагався простежити цю епічну людську трагедію до її першопричин. До появи оксиконтину в Америці не було опіюдної кризи. Після появи оксиконтину вона з'явилася. Саклери та їхня компанія стали відповідачами у більш як 2500 судових позовів, поданих містами, штатами, округами, корінними американськими племенами, лікарнями, шкільними округами та безліччю інших позивачів. Вони були втягнуті у величезну цивільну тяганину, в якій державні та приватні адвокати намагалися притягти фармацевтичні компанії до відповідальності за їхню роль у просуванні на ринок цих потужних ліків і введення громадськості в оману щодо їхніх властивостей, приховування того факту, що вони викликають залежність. Щось подібне вже траплялося раніше, коли тютюнові компанії були змушені відповісти за своє рішення свідомо применшити шкоду сигарет для здоров'я. Керівники компаній постали перед Конгресом, і індустрія у 1998 році врешті-решт погодилася на історичне досудове врегулювання на суму 206 мільярдів доларів.

Завдання Вайт полягало в тому, щоб не допустити подібної розплати з боку Саклерів та компанії «Пердью». Генеральний прокурор Нью-Йорка, який судився з «Пердью» і призначив Кейт та сімох інших членів її родини відповідачами, стверджував у судовому позові, що оксиконтин був «першопричиною опіюдної епідемії». Американські лікарі почали активно просувати цей інноваційний знеболювальний препарат, що призвело до руйнівних наслідків. Генеральний прокурор штату Массачусетс, який також судився з Саклерами, стверджував, що «одна-єдина родина зробила крок, який спричинив значну частину опіюдної епідемії».

Вайт дивилася на це інакше. Вона стверджувала, що ті, хто порушує справи проти Саклерів, перекручують факти, аби зробити з її клієнтів цапа-відбувайла. У чому полягав їхній злочин? Все, що вони робили, — це продавали абсолютно легальний препарат, схвалений Управлінням з контролю за продуктами і ліками. Увесь цей фарс був судовою грою з назвою «знайди винуватого», стверджувала Вайт, наполягаючи на тому, що опіюдна епідемія не є кризою, яку створили її клієнти або компанія «Пердью».

Але під час дачі свідчень того дня вона не сказала нічого. Представившись як «Мері Джо Вайт, фірма «Дебеуаз енд Плімптон», представниця інтересів доктора Кейт Саклер»), вона просто сиділа і слухала, дозволяючи іншим колегам втручатися і перебивати Генлі запереченнями. Її функція полягала не в тому, щоб створювати шум, а в тому, щоб служити пістолетом у кобурі, який наразі не стріляє, але добре помітний на поясі Кейт. Вайт і її команда добре підготували свою клієнтку. Що б там не говорила Вайт про те, що закон має докопуватися до «суті» речей, коли ваш клієнт крутиться на гарячій сковорідці під час допиту, вся суть полягає в тім, щоб уникнути суті.

— Докторе Саклер, чи несе «Пердью» відповідальність за опіюдну кризу? — запитав Генлі.

— Протестую! — вигукнув один з адвокатів.

— Протестую! — підхопив інший.

— Я не вважаю, що «Пердью» несе юридичну відповідальність, — відповіла Кейт.

— Я не про це запитував, — зауважив Генлі. — Я хочу знати, чи була поведінка «Пердью» причиною опіюдної епідемії.

— Протестую!

— Я вважаю, що це дуже складний набір факторів і збіг різних обставин, соціальних і медичних питань та прогалин у регулюванні в різних штатах по всій країні, — відповіла жінка. — Я хочу сказати, що це дуже, дуже, дуже складно.

А потім Кейт Саклер повелася просто дивовижно. Можна було купити книгу на сайті kniga.biz.ua

вона відхреститься від цього наркотику. Однак, коли Генлі розпитував її, вона відмовилася прийняти саму передумову його запиту. Кейт була впевнена, що Саклерам немає чого соромитися і за що просити вибачення, адже в оксиконтині немає нічого поганого. «Це дуже хороші ліки, дуже ефективні й безпечні ліки», — заявила вона. Від працівника корпорації, який давав свідчення в багатомільярдному судовому процесі, можна було очікувати якихось виправдань. Але це було дещо інше. Це була гордість. Правда полягає в тому, сказала Кейт Саклер, що вона особисто заслуговує на похвалу за те, що їй належить сама ідея створення оксиконтину. В той час як обвинувачі стверджували, що оксиконтин став причиною однієї з найбільш смертоносних криз у сфері охорони здоров'я в сучасній історії, Кейт Саклер з гордістю говорила про себе як про творця оксиконтину.

— Чи визнаєте ви, що сотні тисяч американців стали залежними від оксиконтину? — запитав Генлі.

— Протестую! — вигукнули водночас кілька адвокатів. Кейт завагалася.

— Просте запитання, — сказав Генлі. — Так чи ні?

— Я не знаю відповіді, — промовила жінка.

Під час допиту Генлі запитав Кейт Саклер про будівлю на Східній 62-й вулиці, розташованій лише за кілька кварталів від конференц-залу, де відбувалося засідання. «Насправді там дві будівлі, — поправила його Кейт. — Вони мають окремі адреси, але всередині сполучені, — пояснила вона, — і функціонують як одне ціле». Йшлося про красиві міські будинки з вапняку в шляхетному районі поряд із Центральним парком, такі собі не підвладні часу нью-йоркські будівлі, що викликають заздрість поціновувачів нерухомості та навіюють мрії про минулі епохи. «Це офіс, який — вона зробила паузу — спершу належав моему батькові й моему дядьку».

Троє братів Саклерів — Артур, Мортімер (батько Кейт) і Реймонд — були лікарями. І всі троє виявилися [«Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>»](http://kniga.biz.ua)

вими», розповіла Кейт. Вони придбали «Пердью Фредерік» іще в 1950-х роках. Спершу це була значно менша компанія, просто невеликий сімейний бізнес. Та з часом сага їхнього життя і династії, яку вони заснували, стала також історією століття американського капіталізму.